

rodegen Benipeixcar. Cf. l'etim. de *Seguries* (Rip.). També a Algèria ha donat NLL: *Bekîr*, *Sakkâr*, *Skkriya* etc. (GGAlg).

XAIHADDAR

Rafal antic mallorquí de l'antic terme de Petra (així *Rept. Mall.*, 23); *Rabal Exahaddar* (96, Quadr., 470). Àr. *šaiḥ ad-dâr* 'el Vell (o Xeikh) de la casa'. En altres passatges del *Rept.*, *šaiḥ* ve traduït al llatí per «Sene de ~» (pp. 40): «Molina *Senis Maioris*».

XALAMERA

Nom de dos llocs diferents, prop de l'Ebre. 1) el més conegut és el poble aragonès *Chlamera*, situat a la dr. del Cinca, 20 i tants k. aigües amunt de Fraga i uns 6 més enllà del límit de les llengües.

2) Barranc de *Xalamera*, desemboca a l'Ebre entre Benifallet i Tivenys, formant allà el gran expandiment del riu dit *Plana de çalamèra* (oït als barquers del riu, en l'anada que férem el meu pare i jo, Ebre avall el 1923).

De (1) n'hi ha molts docs. en els SS.XIII-XIV, car era important possessió dels Templers, veg. MiretS, *Templ.* Però en trobo una dada encara antiga en la descripció del vast terme antic de la Lleida sarraïna (a. 1149), amb la reveladora forma *Çalamnera*, que degué ser l'originària: de l'àr. *salâm ân-nâḥr* 'la seguretat, la pau, del riu' > *salameneja* amb haplogia. La millor prova de l'etim. és la situació de tots dos llocs: cal fer-hi motes per guardar-se dels desbordaments, d'altra banda, en temps normals, a tots dos paratges el riu pren gran i pacífica extensió. L'única lleu dificultat és la *x-* en lloc de *s-*, explicable ja per l'estat d'oscil·lació entre *s-* i *x-* que creava la pron. morisca de la *s-* romànica com *x-*, ajudant-hi la influència del cat. *xalar-se* 'deixar-se anar placèvolament', i el de *eixalar* (cf. *Eixalada* 'el monestir inundat').

XAMENA, NA

Cala a Eivissa a la costa Brava eivissenca, prop del Portitxol. Ho construeixen soldant-hi *Na* com un nom unitari «és a *Naixemenæ*» escriu en Villangómez a la revista *Vida Nova* (1955, n.5, p.7). Observem que *Na* no val gens com indicatiu d'un caràcter antroponímic, car a les Illes s'aplica aquesta partícula a tota mena de NLL menors, particularment els rocosos (p. ex. *Na Penyal*, *Na Monars* etc. i a Mallorca és en massa). Coincident, doncs, amb el cogn. balear *Xamena*, que *AlcM* troba en 7 pobles del Centre i Sud de Mallorca;

afegim-hi Pere *Xamena*, autor de la *Història de Felanitx*, Palma 1975). El *Dag.* registrà els cogn. mallorquins *Xamena* a. 1523, i *Xamenó*, el 1398. I Joan *Xamena* fou el nom d'un navegant i escriptor mallorquí del S. XVIII (J.M. Bover, *Bi.Escr.Bal.*). És doncs evident que aquí tenim un nom antic i arrelat a les Illes, i el fet d'haver-se petrificat com nom d'un lloc, —una cala considerable— a Eivissa, en subratlla encara l'antigor balear.

Es presenta naturalment la idea que sigui el mateix (o un nom provinent) que el NP *Ximeno*, -*ena*, tan robust a Castella i Aragó, però com que no ho és més que allà (a penes portuguès) i mai català (salvant immigrants, baldament siguin antics i il·lustres), hauria de ser una deïxa dels escassíssims aragonesos que ajudaren a la conquesta de Mallorca (a Eivissa sembla que cap): ço que ja ens en disuadeix i acaba de treurens-ho del cap el vocalisme: *Xa* amb *a*, pràcticament constant des de 1398 (car només hi ha 2 excepcions i de data tan tardana) és palatalització secundària inconciliable amb la *i* de *Ximeno*; també fóra llavors inexplicable que sigui *s e m p r e* amb term^o femenina, mai el masculí que convindria a un hipotètic cavaller *Ximeno*.

Deu ser, doncs, un nom morisc, arrelat d'abans de la Conquesta. Però com a mossàrab no hi veiem explicació: ni amb EXAMEN- (pl. -MINA) 'eixam' ni 'examen', ni amb *nasci* (*naixement*) etc. no s'explicaria la term. -*ena*, majorment per l'accent discordant d'EXAMĪNA.

En àrab sí, car l'arrel *šmm* és molt fecunda i viva pertot: tota la panòplia morfològica en *RMa.* (p. 500), entre aqueixos el subst. *šammâm* i fem. *šammâma*, pl. -*mât* «odeurs, senteurs, parfums»; ara bé, recordem que en l'àrab morisc la -*m* i la -*n* estaven neutralitzades (*EntreDL* III, 104), per tant el mot hi sonava *šammên* 'lloc olorós, dona o home de bona flaire', 'que deixa bon rastre'. Acaba de confortar-nos en la seguretat d'aquesta etim. el fet de veure també convertit en NP, en països arabòfons *šammâm* i el fem. *šammâma* avui a Algèria (GGAlg.), *šamma* i *šammâ* allí i a Aràbia (Hes, p.37). Així també entendrem el *Xamenó* de 1308, a base del pl. aràbic *šammâmûn* o -*anûm*.

XAMUSSA, Camí de ~

En el te. de Borriana (XXIX, 147.2). De l'àr. (*al-maḥağğā*) *aš-šamûsa* 'el camí solei', amb el genèric *maḥağğā* «camino públic» (*PAIC.* 36b8, *RMa.* 562) traduït pel cat. *camí*. És també l'ètimon de l'adj. cat. *xamós*, ar. *šamûs* 'solei', derivat de *šams* 'el sol', d'on després 'vehement' i 'eixerit' (*DECat.* IX, 433a58, i III, 243b21-47): Aprofitem-ho per donar suplementes de la aplicació personal del mateix arabisme: 914 «ego